

AMERICAN HUNGARIAN DIALECT NOTES

1.

Goals and Methods of Hungarian
Dialectology in America

by

ELEMÉR BAKO

COLLECTION
EDMUND VASVARY
WASHINGTON, D. C.

Az amerikai magyar néprnyelvkutatás
céljai és módszere

Publication Initiated on the Occasion of the
NINTH INTERNATIONAL CONGRESS OF LINGUISTS
Cambridge, Massachusetts, August 27-31, 1962

Published for the
AMERICAN HUNGARIAN INSTITUTE
by the
AMERICAN HUNGARIAN STUDIES FOUNDATION
office at
RUTGERS • THE STATE UNIVERSITY
New Brunswick, New Jersey, U.S.A.
August, 1962

American Hungarian Dialect Notes—No. 1

AHDN is a publication series edited by Dr. Elemer Bako, editor, and August J. Molnar, associate editor. This series is published by the American Hungarian Studies Foundation, Rutgers—The State University, New Brunswick, New Jersey, U.S.A. The articles and publications issued in this series are not necessarily limited to the English and Hungarian languages.

Correspondence and inquiries should be addressed to: August J. Molnar, American Hungarian Studies Foundation, Rutgers—The State University, New Brunswick, New Jersey, U.S.A.

Copyright © 1962 by
American Hungarian Studies Foundation

Printed in the United States of America
August, 1962

AMERICAN HUNGARIAN
DIALECT NOTES

I.

Goals and Methods of Hungarian
Dialectology in America

by
ELEMÉR BAKO

COLLECTION
EDMUND VASVARY
WASHINGTON, D. C.

Az amerikai magyar néprnyelvkutatás
céljai és módszere

Publication Initiated on the Occasion of the
NINTH INTERNATIONAL CONGRESS OF LINGUISTS
Cambridge, Massachusetts, August 27-31, 1962

Published for the
AMERICAN HUNGARIAN INSTITUTE
by the
AMERICAN HUNGARIAN STUDIES FOUNDATION
office at
RUTGERS • THE STATE UNIVERSITY
New Brunswick, New Jersey, U.S.A.
August, 1962

FOREWORD

Writing on behalf of the Board of Directors of the American Hungarian Studies Foundation, it is a pleasure and honor to initiate the publication of this scholarly series on the occasion of the Ninth International Congress of Linguists meeting in Cambridge, Massachusetts on August 27-31, 1962.

For us within the Foundation and the American Hungarian Institute, *American Hungarian Dialect Notes, Number 1*, is a step in the right direction. We have taken this step as the result of many years of interest and concern in the life and language of Americans of Hungarian origin.

The very name of the Foundation places an emphasis upon *American* Hungarian studies. A significant area of the interest of the Foundation is directed toward recording the contribution of the Hungarian immigrant, or refugee, and his children to the life of the United States of America since colonial days. To achieve this aim the research tools of various academic disciplines need to be employed in order to present an adequate picture and a fair description.

For the historian, as well as for the record, it seems appropriate to note in a few words just how this entire project of Hungarian dialectology got underway. The evolution of this project revolved around two persons, Dr. Elemer Bako of the Library of Congress and Columbia University and myself. Dr. Bako first talked to me about Hungarian dialect studies during a visit in the backyard of his home in Washington, D.C. It was a lengthy discussion on a hot August evening in 1954. He was eager to have some of my students in Hungarian, then at Elmhurst College in Illinois, trained as dialect interviewers. Dr. Bako recalled fondly how under his direction *gimnázium* and university students in Debrecen, Hungary, spent their summers recording Hungarian dialect texts. Thus, a wealth of linguistic information and reams of text

were recorded for the Hungarian Dialect Institute at Debrecen University.

My contacts and conversations with Dr. Bako continued. The turning point in all these plans and discussions took place over two cups of coffee and pie in the main dining room of Pennsylvania Railroad Station in New York City. There Dr. Bako dictated to me the description of the first semester-long seminar on "Problems and Methods of Hungarian Dialectology in the United States." As a result of this Saturday afternoon meeting early in January, 1961, we were able to proceed to offer the seminar at the Rutgers University campus under the auspices of the American Hungarian Institute.

The first seminar in Hungarian dialectology was offered during the second semester of the 1960-61 academic year, and the second seminar followed in the second semester of 1961-62. This publication and the others to follow are the immediate result of interviews and of these seminars conducted by Dr. Bako at Rutgers.

The following persons were enrolled or were in attendance at the seminars in 1961: Rev. Dezso Abraham, Dr. Andrew Harsanyi, Michael Hegedus, Jr., Lester Helmecki, Mrs. Aljée Kuszen, Mr. and Mrs. Ferenc Lazar, Mr. and Mrs. Louis Szabo, Christine Szigeti, Rev. Francis Vitez and August J. Molnar; in 1962: Dr. Adorjan Aszalos, Frank Farkas, Paul Fekete, Dr. Bela Gyengo, Dr. Andor Medriczky, Miklos Mihalyfi, Gyula Pap, Rev. Charles Papp, Gyöngyi Somody, Paul Somody, Rev. Francis Vitez, Gabor Wlassics and August J. Molnar.

Our sincere thanks also go to all those persons and organizations supporting the Foundation through their financial contributions. This part as other parts of the project of Hungarian studies at Rutgers University and elsewhere is possible, because these friends cared enough to help.

AUGUST J. MOLNAR, President
American Hungarian Studies
Foundation

Rutgers - The State University
New Brunswick, New Jersey
August 20, 1962

Goals and Methods of Hungarian Dialectology in America

ELEMER BAKO

In America the first larger Hungarian settlements were established along the Eastern shores of the United States during the decade after the 1848-49 War of Independence in Hungary. More than 3,000 Hungarian emigrants followed the lead of Louis Kossuth who came to the United States from his exile in Turkey on an American warship.

However, the ethnic basis of American-Hungarian communities, as they are known today, was formed during the years 1870-1914. During that period great waves of job-seekers left the predominantly agricultural countries of Eastern and Central Europe, among them the emigrants of the Austro-Hungarian Empire. Between 1871 and 1913, the total number of persons leaving pre-World War I Hungary amounted to 1,893,647. The majority of that group belonged to the Magyar nation, whereas the rest consisted of various nationality groups of Hungary. Together with later immigrants of Hungarian origin and the Hungarian speaking descendants of the older immigrant groups, there are some 701,637 persons in the United States who speak Hungarian as their first or second language (1960 Census). More recently, sizeable groups of Hungarian intellectuals and middle-class professionals were admitted to the United States. Their presence has reinforced the Hungarian character of the earlier Hungarian speaking communities.

In most cases, the older immigrants speak their original dialects very distinctly. Large settlements of the original neighborhood components and elements from the same region in Hungary came into existence in various parts of the United States. Thus there is proof for the existence of coherent Hungarian dialect areas in America also.

It is remarkable to note that approximately all of the dialect areas which are known in the Carpathian Basin inside and outside of Hungary (such as, those in Czechoslovakia, Rumania, the Soviet Union, Yugoslavia and Austria) are represented among American Hungarians. This circumstance leads to the general assumption that all Hungarian dialect forms have been exposed to the influence of the English language and of other languages spoken in various parts of the United States. Thus, a seemingly endless field of multilingual contacts is opened up for dialectologists who are interested in such research possibilities regarding the Hungarian language.

Linguistic geography is one of the most interesting branches of modern dialectology. For a Hungarian dialectologist in the United States, the State of New Jersey and its Hungarian speaking communities offer excellent possibilities for such research. A special feature might be the collection and analysis of dialect materials spoken by people belonging to subdivisions of the Northeastern Dialect of the Hungarian language, which is known as the mother dialect of modern literary Hungarian. According to estimates now available, this dialect is most numerous and most widely spoken in the territory of the State of New Jersey.

Other Hungarian speaking communities such as those in New York, Cleveland, Pittsburgh, Detroit, Chicago and other cities and their environments offer a variety of problems and very rich material for multiple analysis.

The United States has the only research area available to Finno-Ugrian dialectologists where the symbiosis of the Finnish and Hungarian languages, linguistically related but separated geographically for several thousand years in Europe, could be studied in an almost unique setting. The settlements in Ashtabula County, Ohio, especially the city of Fairport Harbor, offer the possibilities of such research.

The often complicated and radical social changes, which combined with the vicissitudes of the labor market, left their traits in the vocabulary, phraseology, and syntax of the American Hungarian language in all its dialect variations. The sharp differences between social requirements, customs and habits of the American society in comparison to the more conservative and rural Hungarian environment created unforeseen cultural interferences and combinations of totally alien elements in human civilization. Contacts with other minority groups and linguistic communities enriched the American Hungarian language in many ways which are non-existent in the variants of the Hungarian language spoken in European countries. The fact that Hungarian is used to various degrees in all the States of the Union makes this language an almost unique subject of multilingual and multidialect investigation.

While one is conscious of its preparatory character, a practical and most urgent program may be developed along the following lines during the first period of Hungarian dialectology in the United States:

1. Preparation of a list of Hungarian immigrants who arrived in the United States prior to the First World War. This list will nearly equal the total number of Hungarian speakers using original dialect forms of Hungarian. Since this group was the instructor of second and third generation Hungarians who still speak the language, the speaking habits of this first living generation offer the only historical link between the speaking habits of American and European Hungarians.
2. Seek to have all living representatives of this first generation interviewed and their speech forms tape recorded. In the absence of extensive written materials about this generation, the oral history of its representatives is invaluable for historians, sociologists, ethnologists, anthropologists and others.

3. Collecting and storing for further processing and methodical treatment the membership lists of Hungarian-founded churches and associations, letters, notes, diaries, reports of Hungarian social clubs, Hungarian language newspapers and year-books.

4. The text collections received from tape recorded interviews as well as from miscellaneous sources as described in the previous paragraph should be combined, compared and analyzed in order to develop a summary presentation of Hungarian life in the United States.

5. Lexical materials contained in the above sources gradually should be worked into dialect dictionaries of American Hungarian.

6. After such preparatory studies, the possibility of dialect-geographical research can follow. First, one may consider whether or not the questions prepared for the new "Atlas of Hungarian Dialect" in Hungary can be used for similar research in America? Next, would it be necessary to replace or modify these questions according to the requirements of an entirely different linguistic territory and a greatly dissimilar set of problems involved? It is recommended that before making a general attempt in the domain of linguistic geography a team of researchers be organized for the preparation of a "Hungarian Linguistic Atlas of the State of New Jersey". This project would explore regional linguistic phenomena and train investigators for the overall research.

7. Grammatical and other studies be conducted on the characteristics of the American Hungarian language.

8. As one of the main features of preparation, the training of new dialect collectors and researchers is emphasized. During two consecutive years, 1961 and 1962, seminars on problems of American Hungarian dialectology were offered by this writer in

the American Hungarian Institute at Rutgers, the State University in New Brunswick, New Jersey.

9. With respect to phonetical transcription problems, it is recommended that the system used in Hungarian dialectology be accepted for textual and other transcriptions of Hungarian materials in the United States. This would make it possible to have Hungarian experts express their views on the methods and principles now developing in the United States.

10. In order to define minute differences in pronunciation, the preparation of experimental-phonological research programs on American Hungarian dialect materials is recommended.

11. In addition to tape recorded materials, the creation of extensive photographic and motion picture collections, as well as the organization of local historical archives and museums is urged.

12. Finally, the author calls for more interest and attention on the part of the leading universities now engaged in Hungarian research in the United States so that ways and means of combined research procedures and programs may be worked out. Without cooperation there seems to be no possibility for the solution of the multiple problems in this much neglected area of Hungarian dialectology.

Last, but not least, the generous support of the interested public, as well as the financial aid of scholarly associations and of Americans of Hungarian descent is requested.

Az amerikai magyar népryelvkutatás céljai és módszere

Az első, figyelemreméltó számú magyar települések az 1848-49. évi magyar szabadságharcot követő évtizedben keletkeztek az Egyesült Államok keleti partvidékén, Kossuth Lajos vezetésével nagyszámú politikai menekült csoport hagyta el az országot. Ezek egy része, több mint háromezer, s jórészt a magyar középosztály tagjai, az Egyesült Államokban telepedt le.

Az a réteg azonban, amely a mai amerikai-magyar települések népi alaprétegét alkotja, az 1870. és 1914. közötti időszakban vándorolt be. A magyarság Amerikába vándorlásának legfontosabb éveit, amikor is a legmagasabb volt a magyar bevándorlók száma, 1892, 1896, 1903 és 1907. Ezekben az évtizedekben érezte egész Európa s benne Magyarország is, az új, nagyarányú ipari forradalom hatását, amely alapjaiban rengette meg az öreg kontinens elmaradt mezőgazdasági jellegű országainak társadalmait; 1871. és 1913. között összesen 1.893.647 személy vándorolt be az első világháború előtti Nagy-Magyarország területéről az Egyesült Államokba. E bevándorlók fele, ahogy általában számítani szokták, a magyar fajtából került ki, míg a másik fele tótokból (szlovákokból), ruténekből, románokból, horvátokból, szerbekből és más, kisebb népcsoportokból tevődött össze. Anélkül, hogy részletes számításokba bocsátkoznánk, amit már különben is több alkalommal és több helyen megtettem, figyelembe véve, hogy azóta is állandóan jelentős számú magyar bevándorlás történt egészen a legutóbbi időkig, továbbá, hogy az első nemzedék leszármazottai közül igen sokan kitűnően megtanultak és ma is szinte hibátlanul beszélnek ma-

Jegyzet. Az itt következő fejtegetések annak az előadásnak az alapján íródtak, amelyet e sorok szerzője 1960. augusztus 25-én, a belgiumi Louvain városába összehívott Első Nemzetközi Nyelvjárastani Értekezlet keretében tartott.

gyarul, nyugodtan feltehetjük, hogy legalább 701,627 magyarul beszélő személy él ma Amerikában, akikkel állandó és közvetlen kapcsolatban él legalább egy millió olyan amerikai polgár, aki részben érti a magyar nyelvet, részben pedig csekély részese vagy legalább is hatása alatt áll az amerikai magyar életnek.

Az amerikai magyarságnak ezek a rétegei, egyszerű munkások és földművesek és az ő beszédjüket eltanult utódok alakították ki az amerikai magyar élet most már intézményessé vált szokásait, az összejövetelek műsorait és az amerikai magyar civilizáció számos más formáját. Az utóbbi időben tanui lehettünk a magyar nyelvhasználat felerősödésének: a második világháború vége óta több mint ötvenezer magyar bevándorló oszlott szét főleg a régi magyar települések szervezetében s az ő befolyásuk élenkébb tette a magyar nyelvnek mint családi és helyi társalgási nyelvnek a használatát. Ugyancsak az ő befolyásukra megnőtt a régi amerikai sajtó tábora, sőt segítségükkel több új újság és másfajta magyar nyelvű lap is keletkezett. Valószínűleg ennek a rétegnek köszönhetjük, hogy több helyen megnövekedett a második- és harmadgenerációs amerikai magyarság hajlandósága a magyar nyelv használatára. A mintegy hetvenezer főnyi kanadai magyarsággal való összeköttetésnek is van jelentősége a magyar nyelvhasználat megerősödésében.

Azonban a nyelvhasználat gyakorisága, a nyelvet beszélő személyek száma, önmagában még nem felel meg az amerikai magyar népryelvkutatás jogosultságát. E tekintetben sokkal inkább fontos a magyar nyelvnek mint élő és ható erőnek a szerepe, az amerikai magyarság számos városban és közösségében betöltött gyakorlati és kulturális funkciója, amelynek nap mint nap tanui lehetünk. Könnyű igazolni zárt magyar nyelvjárási települések folyamatos fejlődését az Egyesült Államok nagy területén, hiszen csak a magyar nyelvű sajtó híreit olvasva mindnyájunk számára világos a különböző magyar vidékekről való baráti körök, egyesületek, az azokkal való lelki és kulturális kapcsolatot ápoló közösségek megléte. Mindezek alapján könnyűszerrel ki lehet jelölni az északamerikai magyar

népryelvkutatás (dialectology) eljárásait, lehetőségeit és módszereit.

A Magyarországról ide bevándorlók első nagy hulláma, a munkájuk nyomán kibontakozó gazdasági haladás és társadalmi emelkedés, az általuk irt levelek milliói nem maradtak hatás nélkül a régi hazában maradt közvetlen családtagokra, rokonokra, barátokra, de még a szomszéd falu vagy a környező vidék és megye népére sem. Ezek az első bevándorlók lettek egyszersmind számos új ideérkező magyar jótállói, sponzorai s bizonyára sokan emlékeznek rá, hogy ezek a jótálló levelek elsősorban rokonoktól, barátoktól, vagy ismerősöktől érkeztek hozzájuk innen Amerikából. A régi és új bevándorlók között tehát ott volt az erős kapcsolat a szülőföld és a közös nyelvjárási kötelek. Ideként is keresték egymás társaságát az egy vidékről valók, nagy egyesületeket is alakítottak, közös mulatságokat, műsoros esteket rendeztek és így lassanként nagy egységekben éltek tovább az amerikai viszonyok következtében ugyan módosított, de sok tekintetben változatlan hazai életüket. Az amerikai magyar települések története tehát számos vonatkozásban a szerves, természetes növekedés különböző formáit mutatja: fokozatosan hozzáadva újabb jövevényeket olyan, már megtelepültek csoportjaihoz, akikhez az új jövevények családi és táji származásuknál fogva logikusan hozzátartoztak és ezáltal új, erős és összefüggő nyelvjárási területek alapjait rakva le, hasonlókat azokhoz, amelyeket Magyarországon ismerünk.

Hogy példát is említsék, New Jersey állam magyar telepeseinek nagy része Abauj, Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Szabolcs, Szatmár, Hajdu és Bihar megyékből került ki, tehát arról a területről, amelyet Magyarországon, (beleértve a most Csehszlovákiához, a Szovjet-höz csatolt Kárpátaljához és Romániához tartozó szomszédos területek magyarságát is) mint a magyar nyelv északkeleti nyelvjárási területét ismerjük. Nem mondjuk, hogy más magyar nyelvjárási területeket nem látunk képviselve New Jerseyben: különösen az itteni magyar római katolikus egyházközségeknél számos olyan magyart találunk, aki kisebb csoportokban vagy zárt egységekben érkezte ide, ma is a régi Ma-

gyarország nyugati vagy északi nyelvjárásaira emlékeztető beszédet gyakorolja, sőt vannak erdélyiek, székeltek is, hogy teljessé tegyék a képét e különös összetételű magyar nyelvtérletnek, Amerikának ebben az államában. Ha figyelembe vesszük ennek a sokféle magyar nyelvjárásnak a kapcsolatait, amelyeket még tovább bonyolítanak és színeznek azok a hatások, amelyek az itteni magyarságot a környező német, szláv és más nyelvű csoportok részéről érik, nem is beszélve az angol nyelv általános és mindenre kiterjedő hatásáról, mindenki előtt világos, hogy mily sokrétű és mily gyümölcsöző lehet itt a népryelvkutató munkája.

A népryelvi kutatómunka egyik főterülete a nyelvjelenségek földrajzi elterjedésének vizsgálata. Tudjuk jól, hogy például az ő-zés (embőr, lélők, őszik, stb.) nemcsak Szeged környékén ismeretes, hanem a magyar nyelvtérlet számos más részén is. Ugyanigy nem kizárólag debreceni sajtáság az í-zés (szip, kik, níz, lílek, stb.), hanem nyomai élvezetnek a legtöbb nyelvjárásunkba. A magyar népryelvkutatók új, rövidesen elkészülő vállalkozásában, a Magyar nyelvjárások Atlaszában ilyen és más nyelvi jelenségek földrajzi elterjedését lesz módunkban tanulmányozni.

Az amerikai magyar népryelvkutatóknak nyelvföldrajzi vonatkozásban is gazdag lehetőségei vannak. Különösen fontos, hogy a bevándorlás óta történt nyelvjárási fejlődések elterjedését figyeljük. Itt ugyanis, ahol a magyar nyelvjárások sok tekintetben kevert képet alkotnak és egy-egy magyar településben több magyar nyelvjárás élő képviselőinek a beszédét figyelhetjük meg, az elmúlt évtizedekben sok olyan változás történt, ahol a nyelvjárások egymás közti hatását lehet a változás okának tekinteni. Ha például a New Jerseyben beszélt magyar nyelvet elemezzük, egyik legérdekesebb feladatunk lehet annak a megállapítása, hogy az északkeleti nyelvjárás abauji alcsoportja, amely tudvaleg (ellentétben a nyelvjárás területének nagy többségével) nem ismeri a kettős magánhangzókat, mennyiben került a többi nyelvjárások hatása alá és

előfordulnak-e az abaujak beszédében is két-, jón, vőü, stb. ejtémódok. Az abaujak beszédének ez a tulajdonsága, a kettőshangzók hiánya, komoly szerephez jutott a Károlyi Gárpár-féle első, teljes bibliafordításunkban, amely az északkeleti nyelvjárás abauji változatát vette alapul és döntően járult hozzá a kettős magánhangzókat teljesen kiküszöbölő magyar helyesírási fellegás kialakulásához.

Az Egyesült Államok több magyar települései ismét más problémákat tárnak a kutató elé. New York és Cleveland városok és a hozzájuk szorosan csatlakozó területek több százezerre menő magyarsága, amelynek nagy többsége az első világháború előtti Magyarország mondhatni minden tájáról verődött össze, emlékeiben és beszédmódjában is egy olyan társadalmi rend és műveltségi állapot vonásait hordozza, amely legalábbis ilyen formákban, ma már Magyarországon egyetlen részén sem található meg. Ezek a magyar csoportok bő alkalmat nyújtanak mind az összehasonlító, mind pedig a történelmi kutatás számára a társadalmi, művelődéstörténeti és nyelvszeti kutatómunka terén egyaránt.

E két város magyarsága, amelyhez még hozzá kell vennünk Pittsburgh, Detroit, Chicago és néhány más nagyobb és kisebb közösség kiterjedt magyar településeit is, eddig nem sejtett és nem tudatosított skáláját nyújtja olyan magyarul beszélő személyeknek és családoknak, akik szoros műveltségi kölcsönhatásban vannak angol, német, spanyol, olasz, lengyel, rutén vagy szlovák szomszédaikkal. New York városában például, akár a helyi portorikói spanyol, akár pedig az ott beszélt jiddis hatására gondolunk, e nyelveknek bizonyára megvan a nyomuk a helyi magyar beszédben. Detroitban az ott beszélt lengyel és a magyar közt lehetnek jelentős kapcsolatok, míg Pittsburgh és Cleveland a helyi szláv nyelvek és a német nyelv különböző változatainak a magyarra tett hatását illetőleg tartalmaz érdekes anyagot. S valószínű, hogy az egyes magyar nyelvjárások másképen reagálnak a különböző idegen nyelvekkel való érintkezés során.

Az amerikai magyar népnyelvi kutatási lehetőségei olyan anyag vizsgálatát is magukba foglalják, amely már a finnugor nyelvkutatás körébe tartozik. Itt van ugyanis az egyetlen olyan település, az Ohio állambeli Fairport-ban, ahol magyarok és finnek élnek egy városban belül. Bár a környéken vannak más kisebb települések is, ahol magyarok finnekkel érintkeznek, ez az egyetlen olyan közösség, amelyet túlyomó részt magyarok és finnek alkotnak. Fontos feladataink közé tartozik az ottani beszédmód vizsgálata, különösen ahogy az magyar-finn vegyes családokban tapasztalható. Ilyen esetekben bizonyára mindkét részről számos kölcsönző, fordított kifejezés, a nyelvhasználatban mutatkozó stilisztikai és szerkezeti átvételek bizonyítják a két nyelv egymásra tett hatását. Hallomásból és egy nemrég megszűnt, de igen jól szerkesztett helyi hetilap, a "Fairport Beacon" számainak rendszeres olvasása alapján mondhatom (a lapnak a megszűnése előtti évben előfizetői voltam), hogy a város magyar és finn lakosságának erősen összefonódott élete, amely a város adminisztrációjában, társadalmi és egyházi szervezeteiben, kulturális, sport és más egyesületeiben magyarok és finnek körül közösen légbört teremtett, számos nyelvi kölcsönhatás melegágyává is válhatott. Érdekes lenne tanulmányozni a kölcsönzések kifejezései, és nyelvi szerkezeti elemek mellett a hangtani sajátosság átvételét, a népi szokások, életreceptek, társadalmi formák és más hagyományi elemek vándorlását is a magyar lakosság életéből a finnek életébe és viszont. Nagyon hasznos lenne, ha a helyi lelkészekből, tanárokból, könyvtárosokból és más szellemi foglalkozásukból közös kutatóbizottságot lehetne alakítani és egy jól kidolgozott terv szerint, mind a magyar, mind pedig a finn részen figyelembe véve az ott lakók finn és magyar nyelvjárási származását és sajátosságait, részletes vizsgálat alá lehetne vonni Fairport lakosságának művelődési és nyelvi strukturáját. Nem kétséges, hogy az egész magyar és finnugor nyelvudomány örömmel venné egy ilyen helyi kutatási terv kidolgozását.

Amikor 1960. augusztusában, a belgiumi Louvainben tartott Első Nemzetközi Nyelvjárástani Kongressz-

szuson előadásomban erről a lehetőségről is megemlékeztem, a finnugor nyelvudomány és nyelvjárási-kutatás jelenlévő magyar, finn és észt képviselői, köztük Dr. Benkő Lóránd budapesti egyetemi tanár és Dr. Végh József, az első magyar nyelvvel atlasz kiadója, Dr. Halulinen Lauri, helsinki egyetemi tanár, a finn népnyelvkutatás vezetője, Dr. Saareste Andrus, volt tartui és jelenleg uppsalai egyetemi tanár, az észt nyelvjárási atlasz megalkotója, örömmel üdvözölték ezt a ritka kutatási lehetőséget és sürgették a Fairportra vonatkozó terv kidolgozását és mielőbbi megvalósítását. Remélem, hogy közös akaratral és összefogással sikerül eleget tenni ennek a minden oldalról megnyilvánuló vágyakozásnak.

Az amerikai életformával együttjáró ipari foglalkozások és a városi élet különböző fokai egy új, Európában ismeretlen magyar típust alakítottak ki abból a többnyire földműves jellegű emberfajtából, amely a nagy bevándorlási időszak évtizedei során érkezett meg az Egyesült Államokba. Mivel a magyar bevándorlók soraiban az irni-olvasni nem tudók száma alig 11,4 százalékra ugrott, melyhez képest a tótok (szlovákok) közt 22,1, a horvátok közt 36,4, a szerbek közt 41,8, a rutének közt 51, a románok közt pedig még ennél is nagyobb százalék volt az analfabéták száma, természetesen, hogy az ujszolgálatosság egységesebb és kiegyenlítő ereje komolyan figyelembe veendő, amikor az amerikai magyar beszéd jellegzetességeit keressük. A városlakó amerikai magyart, tekintet nélkül társadalmi vagy foglalkozási kapcsolataira, bizonyos fókig kettősnyelvűségben él, még a magyar nyelven belül is: az egyik az eredeti, hazai nyelvjárási, a másik pedig az új, bizonyos fókig köznyelvi formájú magyar beszéd.

Az amerikai demokrácia légkörében kialakult társadalmi élet, annak intézményei és megszokott eseménnyel sok új eszmét és az azokat kifejező számos nyelvi kifejezést ültettek el az új bevándorlók itt kialakuló műveltségébe. Az amerikai egyházi életben megszokott, teljes joga és igen cselekvő jellegű egyháztagság sok új jövevényből, különösen asszonyokból nevelt ki az új amerikai társadalomnak is igen hasznos polgárokat, tekintet nélkül arra, hogy egyszerű vagy

társadalmilag magasabban álló családból származtak-e. Ami a férflakat illeti, tudomásunk van arról, hogy egykori szellérek és pástorfiúk itt, Amerikában számos társadalmi és fraternális szervezet tagjai, sőt később országos képviselői is lettek. Az ilyen megisteltetéssel együttjáró szereplési alkalmak természetesen megfelelő önképzésre kényszerítették a magyar bevándorlót is, és fokozatosan az angolnyelvi civilizáció mind több elemét volt kénytelen magáévá tenni és az új művelődési anyagot valahogy összefűzni a hazulról hozott egyszerű, népi jellegű kifejezőkészséttel.

Az egyének életében tapasztalható művelődésbeli növekedés és gazdagodás, amelynek természetesen az amerikai magyar közösségek életében is megmutatkoznak a nyomai, számos személyes nyilatkozatban viszatükröződik. A népryelvutatók nem egy alkalommal meglepődve tapasztalják, milyen kiegyensúlyozott és biztos egy-egy elbeszélés stílusa, milyen széleskörű élettapasztalat nyilvánul meg egy-egy felvétel során. S mindez a legtöbb alkalommal mélyen be van ágyazva a népi epika zamatos, eredeti mondanivalójába, finom szerkezetébe, mely gyakran az igazi szónoki nagyság határait érinti. S a legmeghatóbb az, hogy ezek az értékes szellemi tulajdonságok a nyelvjárási örökség hagyományos formáiban fejeződnek ki. Az, aki az amerikai magyar beszéd sajátosságait kutatja, nem egy alkalommal a stilisztikai, jelentés-tani, művelődéstörténeti, gazdasági és politikai történeti problémák egész sorával találja szemben magát.

Vannak természetesen olyan amerikai magyar települések is, amelyek esetében minden tervezés vagy természetes utánvándorlás nélkül, pusztán csak a gazdasági kényszerhelyzet, a munkapiac változó követelményei vagy már itt kialakult személyes kapcsolatok hatására keletkeztek. Ezek a tényezők alakították ki olyan, egyes háttérű amerikai magyar településeket, mint például Pittsburg, és környékének magyarsága. A város egy részén, Homestead-en, több olyan utca van, amelyen szinte minden nagyobb magyar nyelvjárás képviselői megtalálhatók. A város belterületén hasonlóan kevert magyar nyelvet találunk, amelyet az utóbbi időben még tovább bonyvoltott a tehetősebb

elemeknek az új telepítési külvárosok felé való áramlása, s mindez a város különböző, többnyire szláv nyelvi háttérű lakosainak a hatása alatt. Végül Corapolisban, amely alig néhány mérföld távolságra van a város határaitól, meglepő tapasztalhatjuk egy ma is szinte teljesen zárt, székely település továbbélését. Nem kell mondanunk, hogy ez a terület teljesen új kutatási feladatokat sorak nyitja meg.

Ha még ehhez hozzávesszük, hogy egyre több magyar áramlik Florida felé s a különben történeti háttérű californiai magyar település az utóbbi időben jelentékenyen megerősödött, sőt még Alaszkába is jutottak magyarok, akkor az amerikai magyar népryelvkutatás sokrétű lehetőségeinek bizonyítására talán nem is kell több példát felhozni.

Az amerikai magyar települések és az itteni magyar életforma változatainak rövid felvázolása után hadd ismertessük röviden az Egyesült Államokban követhető leghasznosabb és leggyakorlatibb magyar népryelvutató programmot.

1. Minden amerikai magyar népryelvutató legelső feladata az legyen, hogy kutatási területén állítsa össze az ideérkezett első bevándorló nemzedék lehető legteljesebb jegyzékét. Ebben a csoportban természetesen főleg azokat vegye figyelembe, akik az első világháború előtt vagy a közvetlenül utána következő évtized során jöttek Amerikába, tehát már legalább egy nemzedéknyi időt eltöltöttek az amerikai művelődés és nyelvi környezet hatása alatt.

Ez a csoport alkotja számbelileg és nyelvilag is az amerikai magyarok legjelentősebb rétegét: e csoport képviselői többnyire még mindig világosan felsmerhető formában beszélik szülőfalujuk nyelvjárását, tehát az ő beszédmódjuk alkotja a jelenlegi másod- és harmadgenerációs amerikai magyarság többé-kevésbé érteljes magyar beszédének természetes nyelvi alapját.

2. A névjegyzék elkészülte után lehetőleg minden egyes ilyen öreg magyar férfitől és asszonytól hangszalag (tape) felvételeit kell készíteni. A felvétel egyszerű "interview" legyen, lehetőleg kinek-kinek saját élettörténetéről vagy annak egyes fő mozzanatairól. Érdekes válaszokat, sőt egész hosszú fejtegetéseket lehet

kapni a régi magyar életről és az Egyesült Államokban talált társadalmi, gazdasági és munkaviszonyokról. A bevándorlás időszakának el nem mulo első emlekeit fölvéve, gazdag gyűjteményt teremthetünk, amely módot ad egy letlnt korszak európai és amerikai viszonyainak összehasonlítására.

Ezt a gyűjtőmunkát széles alapokon és minél gyorsabb ütemben kellene elvégezni, mert minden esztendővel, sőt minden hónappal kevesbedik a száma első generációs magyar testvéreinknek. Viszont a mai taperecorderekkel jól felszerelt világban minden gyűjtő hatalmas és felmérhetetlen értékű anyagot örökíthet meg viszonylag igen rövid idő alatt.

3. Ha az amerikai magyar élet szervezett formáin végigtekintünk, lehetetlen nem látni, hogy az, már kezdete óta, egyházi szervezési egységek hálózatából állott. Ehhez csatlakoztak bizonyos kulturális és biztositó, illetve segély-egyletek, amelyek szintén a népi összetartozás alapján toborozták tagjaikat. Mindebből természetesen adódik, hogy az egyházi és családtörténeti iratok összegyűjtése, rendszeres tanulmányozása és mielőbbi, nyomtatott formában való kiadása még az amerikai magyar népnyelvkutatás munkásainak is elsőrendű érdeke. Ez iratok ismerete nélkül nehéz érthetjük meg az amerikai magyar települések kialakulását. Az egyes egyházak tagjegyzékai, időszaki jelentései, az egyházi klubok jegyzőkönyvei, régi magyar nyelvű újságok még elérhető példányai, egyházi lapok, évkönyvek, emlékkönyvek, stb. mind rendkívül fontosak. Ez az irodalom az, amely megbízható és különben felderíthetetlen adatokat nyújt az egy-egy amerikai magyar közösségre érkező új bevándorlók társadalmi és rokonsági viszonyairól. Gyakran, talán olvasóik okulására és szórakoztatására, még le is nyomtatták azoknak az "eltörölt" angol szavaknak a jegyzékét, amelyeket ideérkezett egyházi vagy egyesületi tagságtól hallottak.

4. Az ilyen előzetes felvételek során alakulnak ki olyan gazdag szövegyűjtemények, amelyekben lassanként az amerikai magyar élet változatos embertípusai, foglalkozási ágai, sorsfordulatai, az itteni társadalmi

érintkezés és egyházi élet sajátos jelenségei mind részletes ábrázolásban részesülnek.

Ezekben a szövegekben, elbeszélésekben, visszaemlékezésekben, mint egy ezerszpu orgonán fog majd felzengeni az amerikai magyar élet sok csodálatos egyéni dallama.

5. A szövegyűjtés után következik majd a gyűjtött anyag szótárra dolgozása. Akár egy-egy vidék, állam, vagy város magyarságának a szótárához fogunk hozzá, akár pedig egy-egy történeti magyar nyelvjárás itteni elterjedésének vizsgálata után összegyűjtött szövegeket dolgozzuk egységes szótári műbe, eljárásunk mindenképen hasznos lesz. Kezdetben valószínűleg különleges szöveggyűjteményeket fogunk készíteni, hogy az egyes vidékek, foglalkozások, ismereti tárgykörök, stb. itten éro magyar szókincset felöljük. E téren már vannak értékes és könnyűszerrel követhető példák: Csúry Bálint kétkötetes Szamosháti Szótár, Kiss Géza ormánysági gyűjtése, amelyet Keresztes Kálmán dolgozott át és adott ki Ormánysági Szótár címen, valamint a legutóbb kiadott, Bálint Sándor-féle Szegedi Szótár. Ezekben jól kidolgozott formáit találjuk az összes lehető nyelvjárás szótári feladatoknak.

6. Ezek a munkálatok fogják alkotni az amerikai magyar népnyelvi nyelvföldrajzi kutatásának alapjait. Amíg az itteni általános magyar nyelvtanász kérdéseit (valószínűleg a közeljövöben kiadásra kerülő, magyarországi Magyar Nyelvjárások Atlasza kérdései alapján) véglegesen ki lehet dolgozni, helyes lenne, ha kisebb területet felölő, ugynevezett tájatlások gyűjtéséhez fogmánk. Ezért merült fel a "Hungarian Linguistic Atlas of the State of New Jersey" terve. A New Jersey területén jelenleg folyó népnyelvi szövegfelvételek kapcsán jó lehetőség nyílik e tájnyelvi atlasz szempontjainak, alapelveinek kicsiszolására is.

7. A szövegyűjtésből, a szótári és nyelvföldrajzi gyűjtésből természetesen nőnek ki majd a különböző nyelvtani és magasabb nyelvészeti tanulmányok. Ezekben még bonyolultabb, a soknyelvi környezetben beszélt magyar nyelvjárás formák is magyarázatot fognak kapni.

8. Természetes, hogy mind e gyűjtés és kutatás alapja a hallott anyag kifogástalan átírása: bár a hangszalag viszonylag sokáig megőrzi a hallható beszédet, átírás és kinyomatás nélkül a sok értékes nyelvi és művelődési anyag csak nagyon kevesek számára volna hozzáférhető. Az átírás pontosságát pedig csak hangtanilag jól képzett kutatók biztosítják. Világos tehát, hogy minél előbb alapos, több egyetemi félévén át tartó hangtani gyakorlatokat kell tartani az amerikai magyar népnyelv gyűjtői és kutatói számára.

Az a tanfolyam, amelyet legutóbb e sorok írója tartott a new-brunswicki Rutgers egyetem mellett működő Amerikai Magyar Intézet keretében két félévén keresztül, már ennek a gyűjtőképző programnak az első, előkészítő szakaszát alkotta.

9. A hangtani átírással kapcsolatban külön feladat egy egységes fonetikai jelrendszer megállapítása. Anélkül, hogy olvasóinkat az idevágó részletekkel akar-nám fárasztani, csak jelezni óhajtom, hogy az Ameri-kában használatos hangtani jelrendszer mellett van magyar, finnugor és nemzetközi jelrendszer, amely mind más-másképen próbálja megképzeltetni az egyes hangváltozatok közti finomságokat. Tekintettel arra, hogy az amerikai magyar népnyelvkutatók tudományos olvasói és partnerei valószínűleg legnagyobb számban a magyar nyelvjárások európai kutatói és az itteni sok tekintetben fonetikailag iskolázatlan, de a nyelv-járásai anyag iránt számos más szempontból érdeklődő kutatók sorából fognak kikerülni, a szövegek átírását lehetőleg a legegyszerűbb, mindenki által érthető és jól olvasható formában kell majd megoldani.

10. Az amerikai magyar beszéd hangtani finom-ságainak, jellegzetességeinek kutatásához elengedhet-lenül szükséges a ma már rendkívül magas szinten levő kísérleti hangtani eljárások alkalmazása. Ezek az eljárások lehetővé teszik, hogy a hangképzés legapróbb részleteit is láthatóvá és így megfigyelhetővé tegyék, magát a képzett hangot pedig minden részletében pon-tos analízis után, kifogástalan számadatok képeben kapjuk meg és hasonlíthassuk össze a többi hangok hasonló adataival. Ugyancsak ilyen laboratóriumi mun-

ka fogja majd átmásolni az amerikai magyar beszéd változatait a hangszalagokról a sokkal tartósabb gra-mofonlemezekre. S ezzel az eljárással lehetővé válik az amerikai magyar szövegekről esetleg nagyszámú lemez-sorozatokban való gyártása és terjesztése.

11. Nemcsak a népnyelvkutatók tudják, de rövi-desen mindenki számára nyilvánvaló lesz, hogy a leg-részletesebb szövegi felírás sem őrizheti meg az Egyesült Államok magyarságának változatos és gazdag életét. Elengedhetetlenül nagy szükség lesz tehát arra, hogy fénykép- és filmfelvételekben, rajzokban és színes ké-pekben örökítsük meg az itteni magyar élet tárgyi emlékeit, fontos mozzanatait, szereplőit, stb. Előbb-utóbb minden magyar egyház át fog alakulni egy-egy magyar muzeummá (számos helyen a lelkész irodája már is az), ahová magyar családok szájai fogják örömmel beadni az első magyar nemzedékről rájuk maradt érdekes és értékes tárgyi emlékeket. Ezekből a gyűjteményekből fog kikerülni az amerikai magyar népnyelvkutatás kiadványainak illusztrációs anyaga.

12. Ahhoz, hogy mindezt végrehajtassuk, nyil-vánvalóan nem lesz elég néhány magyar népnyelvku-tató szakértelme és áldozatos odaadása. Előbb-utóbb szükség lesz arra, hogy azok az egyetemek (Columbia, New York; Indiana, Bloomington, Ind.; és Rutgers, New Brunswick, N.J.), ahol jelenleg magyar tanítás folyik, alakítsanak ki közös terveket az amerikai ma-gyar nyelv anyagának kutatására is.

Ugyancsak szükséges az is, hogy ahol ilyen kuta-tómunka folyik, helyi magyar egyházaink, egyesületei-ink és szervezetaink csak erkölcsi, de anyagi és ter-mészetszerű (lakás, ellátás, stb.) támogatással is előbbre vigyék a magyar népnyelvkutatók munkájának sikerét.

Nem csupán azok lehetnek népnyelvkutatók, akik-nek a nyelvtudomány területén képezték van, hanem mindazok, akik az amerikai magyar népnyelv ügye iránt érdeklődnek, akik hajlandók egy hangszalagfel-vevő gépet megvenni, kikeresni az első bevándorló nemzedék képviselőit, meglátogatni és kikérdezgetni őket.

Ugyancsak nagy szerep vár az itteni magyar lelkesí karrá, vallási különbség nélkül, hiszen ők azok, akik közvetlen kapcsolatban vannak az amerikai magyarsággal, ismerik az egyes családok, sőt személyek viszonyait, multját, és maguk is részletes tervekkel tudnak hozzájárulni a közös ügy sikeréhez. Azt felesleges említenem, hogy a felvett szövegek (hiszen a beszélgetés során kérdezgetve a legkülönbözőbb témákat illetőleg kaphatunk választ) az amerikai magyar egyháztörténet idáig még nem is sejtett gazdag anyagává válhatnak.

Végigtekintve az elmondottakat, bizonyára mindenki előtt világos, hogy az amerikai magyar népryelv-kutatás nemrég megtett első lépései, ha az uton nem állunk meg és nem lankadunk el, egy új, nagy kulturális korszak kezdetét jelentik az amerikai magyarság számára.

American Hungarian Studies Foundation

In September, 1959, at Rutgers—The State University a new Hungarian studies program was inaugurated in the College of Arts and Sciences. This was achieved through the cooperation and combined efforts of Rutgers University and the American Hungarian Studies Foundation. The Extension Division of Rutgers also offers Hungarian courses.

Previously, the Foundation supported a college program of Hungarian studies at Elmhurst College in Illinois. That seventeen-year-old program was terminated in 1959.

Support for the Foundation comes from individuals and through corporate contributions. The American Hungarian Studies Foundation is chartered under the laws of the State of Illinois for non-profit. Contributions, gifts of securities, property gifts, bequests and endowments to the Foundation are deductible for tax purposes or exempt from taxes within the limits provided by law.

Through the various programs of the Foundation and through the American Hungarian Institute, students have been and now are being introduced to Hungarian language, literature, history and music. Not only do students fulfill their college language requirements for graduation, but also many students plan to use their knowledge of Hungarian in their professional work.

The aims of the Foundation and the Institute are devoted to the field of education and research, seeking to advance the academic pursuits of Hungarian studies. A primary need of the Hungarian studies program at Rutgers is an endowment. Secondly, the erection of a Hungarian Studies Center is needed. The present museum and library collection of the Foundation and the Institute is being expanded constantly through gifts from individuals and organizations. These gifts include books, rare manuscripts, paintings, historical documents and museum objects.